

## ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਕ ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼

(ਬਰੈਕਟ ਵਿਚ ਗਾਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨੰਬਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੰਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ  
ਸੂਤਰ ਦਾ ਅਰਥ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ)

(ੳ)

ਉੱਚਾਰ ਸਮਿਤੀ - ਵੇਖੋ ਪ੍ਰਤੀਸਥਾਪਨਾ ਸਮਿਤੀ

ਉਤਮਾਰਥ ਕਾਲ - ਸੰਲੇਖਨਾ ਪੂਰਵਕ (ਗਿਆਨੀਆਂ ਵਾਲਾ) ਮਰਨ  
ਦਾ ਸਮਾਂ (578)

ਉਤਪਾਦ - ਦਰੱਵ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪਰਿਆਏ (ਅਵਸਥਾ) ਵਿਚ  
ਉਤਪਤੀ (666-667)

ਉਤਪਾਦਨ ਦੋਸ਼ - ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿੱਦਿਆ,  
ਸਿੱਧੀ ਜਾਂ ਇਲਾਜ ਦੱਸ ਕੇ ਦੋਸ਼ ਰਹਿਤ ਭਿਕਸ਼ਾ  
ਮੰਗਣਾ (405)

ਉਤਸਰਗ - ਗਿਆਨ ਆਦਿ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਸਫਲਤਾ ਦਾ  
ਨਿਰਦੋਸ਼ ਤੇ ਭੱਦਾ ਰਾਹ, ਜਿਸ ਉਪਰ ਚੱਲ ਕੇ  
ਸਾਧੂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪਰਿਗ੍ਰਹਿ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ  
ਕਰਦਾ (44)

ਉਦਗਮ ਦੋਸ਼ - ਆਪਣੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਭਿੱਖਿਆ  
ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ (405)

ਉਦੰਬਰ - ਕੁੰਬਰ, ਬੜਾ, ਪਿੱਪਲ, ਗੁਲੜ੍ਹ ਅਤੇ ਪਾਕਰ  
ਆਦਿ ਦੇ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਫਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ  
ਵਿਚ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

- ਉਪਗ੍ਰਹਨ - ਸੱਮਿਅਕ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਆਪਣੇ ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਨਾ ਕਰਨਾ। (239)
- ਉਪਧੀ - ਸ਼ਕਤੀਹੀਨਤਾ ਵਸ ਨਿਰਗ੍ਰੰਥ (ਜੈਨ) ਸਾਧੂ ਰਾਹੀਂ ਦੋਸ਼ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਭੋਜਨ। (370, 378)
- ਉਪਭੋਗ - ਬਾਰ ਬਾਰ ਭੋਗੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਜਿਵੇਂ ਕੱਪੜੇ, ਗਹਿਣੇ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ। (632)
- ਉਪਯੋਗ - ਆਤਮਾ ਦੇ ਚੇਤਨ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨ, ਦਰਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਪਰਿਣਾਮ (649)
- ਉਪਵਰਹਣ - ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ (236)
- ਉਪਸ਼ਮ - ਖਿਮਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ
- ਉਪਸ਼ਮਕ - ਕਸ਼ਾਇ ਦਾ ਖ਼ਾਤਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਧਕ (555)
- ਉਪਸ਼ਮਣ - ਧਿਆਨ ਆਦਿ ਚਿੰਤਨ ਰਾਹੀਂ ਕਸ਼ਾਇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨਾ (557)
- ਉਪਸ਼ਾਂਤ ਕਸ਼ਾਇ - ਸਾਧਕ ਦੀ ਗਿਆਰਵੀਂ ਪ੍ਰਤਿਮਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਸ਼ਾਇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੰਡੇ ਹੋ ਕੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (570)
- ਉਪਸ਼ਾਂਤ ਮੋਹ - ਉਪਸ਼ਾਂਤ ਕਸ਼ਾਇ ਗੁਣ ਸਥਾਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਨਾਂ।
- ਉਪਾਧਿਆ - ਨਵਕਾਰ ਮੰਤਰ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਦ (1) ਆਗਮਾਂ ਦਾ

ਜਾਣਕਾਰ ਸਾਧੂ (੧੦)

ਉਨੇਦਰੀ - ਵੇਖੋ ਅਵਮੋਦਰਯ

(ਅ)

ਅੰਗ - ਸੱਮਿਅਕ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਅੱਠ ਗੁਣ (18)

ਆਗਾਰ - ਘਰ (298)

ਅਗਿਆਨ - ਮੋਹ ਵਾਲਾ ਮਿੱਥਿਆ ਗਿਆਨ (279)

ਅਜੀਵ - ਸੁੱਖ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ  
(593) ਅਤੇ ਚੇਤਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪੰਜ ਪ੍ਰਦਗਲ  
ਦਰੱਵ (625)

ਅਨੁਵਰਤ - ਸ਼੍ਰਾਵਕ ਦੇ ਪੰਜ ਵਰਤ (300)

ਅਤਿਥੀਸੰਵਿਭਾਗ ਵਰਤ - ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਦਾਨ  
ਦੇਣਾ (330-331)

ਅਤਿਇੰਦਰੀਆ ਸੁੱਖ - ਆਤਮਾ ਰਾਹੀਂ ਦੁੱਖ ਰਹਿਤ ਅੰਦਰਲਾ  
ਸੁੱਖ (614-1615)

ਅਦੱਤਾਦਾਨ ਵਰਤ - ਚੋਰੀ ਦਾ ਤਿਆਗ (313)

ਅਧਰਮ ਦਰਵ - ਜੀਵ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਗਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ  
ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਇਕ, ਲੋਕ ਅਕਾਸ਼ ਦੀ  
ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਕ ਅਮੂਰਤ (ਸ਼ਕਲ ਰਹਿਤ)  
ਦਰੱਵ

ਅਧਿਆਵਸਾਨ - ਪਦਾਰਥ ਨਿਸ਼ਚੈ (545)

ਅਧਿਆਤਮ - ਸ਼ੁੱਧ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਖਾਸਲ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦਾ

ਆਧਾਰ (137)

ਅਨਗਾਰ - ਘਰ ਛੱਡਣ ਵਾਲਾ ਸਾਧੂ (336)

ਅਨਭਿਗ੍ਰਹਿਤ ਮਿੱਥਿਆਤਵ - ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਆਦਿ ਨਾਲ  
ਨਿਰਪੱਖ, ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਤੱਤਵਾਂ  
ਪ੍ਰਤੀ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ।

ਅਣਰਥ ਦੰਡ ਵਰਤ - ਬਿਨਾਂ ਜ਼ਰੂਰਤ ਕੰਮ ਦਾ ਤਿਆਗ  
(321-322)

ਅਨਸਨ - ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਨਿਰਜਰਾ (ਝਾੜਨਾ) ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਅਨੁਸਾਰ  
ਇਕ ਦੇ ਦਿਨ ਭੋਜਨ ਤਿਆਗ ਦਾ ਤਪ (442-447)

ਅਨਿੱਤਯ ਅਨੁਪ੍ਰੇਕਸ਼ਾ - ਵੈਰਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਵਿਨਾਸ਼ਤਾ  
ਦਾ ਬਾਰ ਬਾਰ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨਾ (507-508)

ਅਨਿਵਰਤੀਕਰਨ - ਸਾਧਕ ਦੀ ਨੌਵੀਂ ਸਥਿਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕੋ  
ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਾਧਕਾਂ ਦੇ ਪਰਿਣਾਮ ਇਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ  
ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਗਾਤਾਰ  
ਅਨੰਤਗੁਣੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (558)

ਅਨੁਪਰੇਕਸ਼ਾ - ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ 12 ਭਾਵਨਾਵਾਂ  
(30)

ਅਨੇਕਾਂਤ - ਵਸਤੂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਜਾਂ ਵਸਤੂ ਦੇ  
ਅਨੇਕਾਂ ਧਰਮਾਂ (ਰੂਪਾਂ) ਦਾ ਰਾਹ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ  
ਤੱਤਵ, ਨਿੱਤ ਅਨਿੱਤ ਆਦਿ ਆਸ ਵਿਰੋਧੀ,  
ਅਨੇਕਾਂ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਦਾ ਅਖੰਡ ਇਕ

ਰਸ ਸਵਰੂਪ ਦਾ ਦੋਸਣ ਵਾਲਾ ਤੱਤਵ (669-672)

ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ - ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਆਤਮ ਸਵਰੂਪ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਸੱਮਿਅਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (179)

ਅੰਤਰਾਏ ਕਰਮ - ਦਾਨ, ਲਾਭ ਆਦਿ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅੱਠ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਇਕ ਭੇਦ (66)

ਅਨੰਯਤਵ ਅਨੁਪ੍ਰੇਕਸ਼ਾ - ਆਪਣੇ ਸਵਰੂਪ ਨੂੰ ਦੇਹ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਵੇਖਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ (518-520)

ਅਪਧਿਆਨ - ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਸੋਚਣਾ (321)

ਅਪਰਮ ਭਾਵ - ਤੱਤਵ (590)

ਅਪਵਾਦ - ਸ਼ਕਤੀਹੀਣ ਹੋਣ ਵਜੋਂ ਵੀਤਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭੋਜਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ (44)

ਅਪੂਰਵ ਕਰਨ - ਸਾਧਕ ਦਾ ਅੱਠਵਾਂ ਗੁਣ ਸਥਾਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਪਰਿਨਾਮ ਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਆਤਮਾ ਪੂਰਨ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ (592)

ਅਮੂਰਤ - ਸ਼ਕਲ ਰਹਿਤ (592)

ਅਪ੍ਰਦੇਸ਼ - ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਜਿਹਾ ਇਕ ਦੇਸ਼ੀ ਪ੍ਰਮਾਣੂ (652)

ਅਪ੍ਰਮੱਤ - ਰਾਗ-ਦਵੇਸ਼ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸਦਾ

ਜਾਗ੍ਰਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ (166-169)

ਅਪ੍ਰਮੱਤ ਸੰਜਮ - ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਭੂਮੀ ਜਿੱਥੇ ਪਹੁੰਚ  
ਕੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਦ ਜਾਹਰ ਨਹੀਂ  
ਹੁੰਦਾ। (555)

ਅਪ੍ਰਮਾਦ - ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼ ਰਹਿਤ ਆਤਮਾ ਦੀ ਜਾਗ੍ਰਤੀ। (13)

ਅਭੇਦਾਨ - ਮੋਤ ਸਮੇਤ ਸੱਤ ਡਰਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ  
ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (375)

ਅਭਿਗ੍ਰਹਿਤ ਮਿੱਥਿਆਤਵ - ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ  
ਝੂਠੇ ਧਰਮ ਆਦਿ ਤੱਤਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ  
ਸੱਚੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਅਸ਼ਰਧਾ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਾਲਾ  
(549)

ਅਵਿਰਤਿ - ਹਿੰਸਾ ਆਦਿ ਪੰਜ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰਕਤੀ ਦੀ ਘਾਟ  
(608)

ਅਸ਼ਰਣ ਅਨੁਪ੍ਰੇਕਸ਼ਾ - ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਲਈ ਧਨ, ਪਰਿਵਾਰ  
ਦੀ ਅਸ਼ਰਨਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸੋਚਣਾ ਅਤੇ ਧਰਮ  
ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਨ ਜਾਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ (509-510)

ਅਸੂਚੀ ਅਨੁਪ੍ਰੇਕਸ਼ਾ - ਵੈਰਾਗ ਦੇ ਵਾਧੇ ਲਈ ਦੇਹ ਦੇ ਗੰਦੇ ਸਵਰੂਪ  
ਦਾ ਬਾਰ ਬਾਰ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨਾ।

ਅਵਿਰਤ ਸੱਮਿਅਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ - ਸਾਧਕ ਦੀ ਚੌਥੀ ਮੰਜਿਲ ਜਿੱਥੇ  
ਸੱਮਿਅਕ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਭੋਗਾਂ ਜਾਂ ਹਿੰਸਾ  
ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਰਕਤੀ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਜਾਗਦਾ (552)

ਅਵਿਤਰ ਰਹਿਥ - ਮਿਥਿਆ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕਸ਼ਾਇ ਆਦਿ 14 ਭਾਵ  
(143)

ਅਵਧੀ ਗਿਆਨ - ਸੀਮਾਬੱਧ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅੰਦਰਲੇ ਕੁਝ  
ਦਰੱਵ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਸੂਖਮ ਭਾਵਾਂ ਤੱਕ  
ਨੂੰ ਇਕ ਸੀਮਾ ਤੱਕ ਪ੍ਰਤੱਖ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ  
ਗਿਆਨ।

ਅਵਮੋਦਯ - ਭੋਜਨ ਆਦਿ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਕਮੀ  
ਕਰਕੇ ਇਕ ਚੋਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਾ (448)

ਅਭਿਅੰਤਰਤਾ - ਪ੍ਰਾਸ਼ਚਿਤ ਵਿਨੰ ਆਦਿ 6 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਅੰਦਰਲਾ  
ਤਪ (456)

ਅਭਿਅੰਤਰ ਸੰਲੇਖਣਾ - ਕਸ਼ਾਇ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ (574)

ਅਮੂੜ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ - ਨੌਂ ਤੱਤਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ (237)

ਅਮੂਰਤਾ - ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ਾਹਿਰ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ  
ਕਾਰਨ (595) ਅਜੀਵ ਆਦਿ ਪੰਜ ਦਰੱਵ (626)

ਅਯੋਗੀ ਕੇਵਲੀ - ਸਾਧਕ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਦੀ 14ਵੀਂ ਮੰਜ਼ਿਲ ਜਿਸ  
ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਆਤਮਾ ਮਨ, ਵਚਨ ਰਾਹੀਂ  
ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਕੇ ਸਿੱਧ ਗਤੀ ਨੂੰ  
ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਅਰਿਹੰਤ - ਨਮਸਕਾਰ ਮੰਤਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਦ। (1) ਰਾਗ  
ਦਵੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਕੇਵਲ  
ਗਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਸਰਵੱਗਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ। (7)

ਜੋ ਦੁਬਾਰਾ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ  
(180)

ਅਰਥ - ਗਿਆਨ ਦੇ ਦਰੱਵ, ਗੁਣ ਅਤੇ ਪਰਿਆਏ (32)

ਅਸ਼ੁਭ ਭਾਵ - ਤੇਜ ਕਸ਼ਾਇ (ਕਰੋਧ, ਮਾਣ, ਮਾਇਆ ਅਤੇ  
ਲੋਭ) (598)

ਅਸ਼ੁਭ ਲੇਸ਼ਿਆ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ (ਕਾਲੀ) ਆਦਿ ਕਸ਼ਾਇ ਵਾਲੀਆਂ ਤਿੰਨ  
ਮਨ ਦੀਆਂ ਵਿਰਤੀਆਂ। (534)

ਅਸ਼ਟ - (1) ਕਰਮ ਦੀਆਂ ਅੱਠ ਕਿਸਮਾਂ (2) ਸਿੱਧਾਂ ਦੇ  
ਅੱਠ ਗੁਣ (3) ਪ੍ਰਵਚਨ ਰੂਪੀ ਅੱਠ ਮਾਤਾਵਾਂ  
(4) ਮਦ (ਹੰਕਾਰ)

ਅਸੰਖਿਆਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ -ਆਕਾਸ਼ ਅਨੰਤ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲੋਕ  
ਭਾਗ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਅਸੰਖਿਆਤ  
ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਧਰਮ ਅਤੇ ਅਧਰਮ ਵੀ  
ਇੰਨੇ ਹੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹਨ। ਜੀਵ ਦਰੱਵ ਇਸ  
ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਸਰੀਰ ਦਾ  
ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਸ ਦਾ ਪਰਿਮਾਨ  
(ਘੇਰਾ) ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਵਿਚ  
ਸਮੁੰਦਘਾਤ ਅਵਸਥਾ ਹੀ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ  
ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਵਿਚ ਹੀ  
ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (646)

ਆਸਤੀਕਾਇਆ - ਜੀਵ ਅਜੀਵ ਆਦਿ ਛੇ ਦਰੱਵ ਹੋਂਦ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਪਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਪੱਖੋਂ ਅਜੀਵ ਦਰੱਵ ਪੰਜ ਹੀ ਹਨ।

ਪ੍ਰਮਾਣੁ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ  
ਕਾਲ ਦਰੱਵ ਦਾ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ। (629-631)

ਅਸਤੇਯ - ਬਿਨਾਂ ਦਿੱਤੀ ਚੀਜ਼ ਨਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ  
ਜਾਂ ਵਰਤ (313, 370-371)

ਅਹੰਕਾਰ - ਦੇਹ ਵਿਚ ਹਉਮੈਪਣ ਦਾ ਭਾਵ (346)

ਅਹਿੰਸਾ - ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਕਤਲ ਨਾ ਕਰਨਾ। ਵਿਵਹਾਰ  
ਬਾਹਰਲੀ ਅਹਿੰਸਾ ਹੈ। (148) ਅਤੇ ਰਾਗ  
ਦਵੇਸ਼ ਨਾ ਹੋਣਾ (151) ਜਾਂ ਯਤਨਾਚਾਰ ਅਪ੍ਰਮਾਦ  
(ਅਣਗਹਿਲੀ ਰਹਿਤ ਜੀਵਨ) 157, ਨਿਸਚੈ  
(ਅੰਦਰਲੀ ਅਹਿੰਸਾ)

ਆਕਾਸ਼ - ਸਾਰੇ ਦਰੱਵਾਂ ਨੂੰ (ਛੇ) ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸਾਰੇ  
ਪਾਸੇ ਫੈਲਿਆ ਅਮੂਰਤ (ਸਕਲ ਰਹਿਤ) ਦਰੱਵ  
ਜੋ ਲੋਕ ਦੇ ਅਤੇ ਅਲੋਕ ਨੂੰ ਦੋ ਭਾਵਾਂ ਵਿਚ  
ਵੰਡਦਾ ਹੈ। (655, 629, 635)

ਅਕਿੰਚਨੀਯ - ਅਪਰਿਗ੍ਰਹਿ ਵਿਰਤੀ (ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ  
ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ) ਦਸ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨੌਵਾਂ  
ਧਰਮ (105-110)

ਆਗਮ - 14 ਪੂਰਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਜੰਨ  
ਗ੍ਰੰਥ ਵੀਤਰਾਗ ਵਾਣੀ (20)

ਆਗਮ ਨਿਕਸ਼ੇਪ- ਵਿਚਾਰ ਯੋਗ ਪਦਾਰਥਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦਾ

ਜਾਣਕਾਰ ਮਨੁੱਖ ਇਸੇ ਨਾਉਂ ਤੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦਾ ਜਾਣਕਾਰ ਮਕੈਨਿਕ।  
(741-744)

ਆਚਾਰਿਆ - ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਜਾਣਕਾਰ ਅਤੇ ਧਰਮ ਸੰਘ ਦਾ ਨੇਤਾ ਨਮਸਕਾਰ ਮੰਤਰ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਦ (9, 176)

ਆਤਮਾ - ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੋਂਦ (121, 128) ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਦਰਸ਼ਨ ਵਾਲਾ ਚੇਤਨ ਅਤੇ ਅਮੂਰਤ ਅੰਦਰਲਾ ਰੂਪ। (185, 15)

ਆਦਾਨ ਨਿਕਸ਼ੇਪਨ ਸੰਮਤੀ - ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਧਰਨ ਵਿਚ ਸਮਝ ਵਰਤਨਾ (410) ਅਤੇ ਪੰਜ ਸੰਮਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੰਮਤੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ।

ਆਧਾਕਰਮ - ਚੱਕੀ ਚੁੱਲ੍ਹਾ ਆਦਿ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹਿੱਸਾ ਵਾਲਾ ਭੋਜਨ।

ਅਭਿਨਿਬੋਧਿਕ ਗਿਆਨ - ਇੰਦਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਗਿਆਨ। ਇਸ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਨਾਮ ਮਤੀ ਗਿਆਨ ਹੈ। (677)

ਆਯੂ ਕਰਮ - ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਕਰਮ।

ਆਰੰਭ - ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹਿੱਸਾ ਭਰਪੂਰ ਕੰਮ (412-414)

- ਆਰਜਵ - ਛਲ-ਕਪਟ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਸਰਲ (90)
- ਆਰਤ ਧਿਆਨ - ਇਸ਼ਟ ਵਿਯੋਗ (ਚੰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ) ਅਨਿਸ਼ਟ ਸੰਜੋਗ (ਮਾੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ) ਆਦਿ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ ਵਾਲੀ ਮਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ। (328)
- ਆਲੋਚਨਾ - ਸਰਲਤਾ ਵਾਲੇ ਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਰਾਹੀਂ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ।
- ਆਸਨ - ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਤਪ ਆਦਿ ਲਈ ਸਾਧੂ ਦੇ ਬੈਠਣ ਅਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਦੀ ਵਿਧੀ। ਪਰਿਆਕਾਸਨ (489) ਵੀਰ ਆਸਨ (452) ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ।
- ਆਸ਼ਰਵ - ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਰਾਹੀਂ ਸੁਭ ਅਸੁੱਭ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ (601-604)
- ਆਸ਼ਰਵ ਅਨੁਪ੍ਰੇਕਸ਼ਾ - ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਲਈ ਮੋਹ ਆਦਿ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਮਨ, ਬਚਨ, ਕਾਇਆ ਦੀ ਨਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਯੋਗ ਆਦਤਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ। (522)
- ਆਸ਼ਰਵ ਦਵਾਰ - ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਮਿੱਥਿਆਤਵ, ਅਵਿਰਤੀ, ਕਸ਼ਾਏ ਅਤੇ ਯੋਗ (605)

(ੲ)

ਇੰਦਰੀ - ਗਿਆਨ ਆਦਿ ਦੇ ਪੰਜ ਕਾਰਨ, ਸਪਰਸ਼ (ਛੋਹ),  
ਰਸਨਾ (ਸਵਾਦ) ਘਰਾਨ (ਨੱਕ), ਨੇਤਰ (ਅੱਖ),  
ਕੰਨ। (47)

ਇਹ ਲੋਕ - ਮਨੁੱਖ ਜਾਂ ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਇਹ ਸੰਸਾਰ  
ਈਰੀਆ ਸਮਿਤੀ - ਚੱਲਣ ਫਿਰਨ ਵਿਚ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਨਾ। (396)  
ਏਕੱਤਵ ਅਨੁਪ੍ਰੇਕਸ਼ਾ - ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਲਈ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ  
ਦਾ ਫਲ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਭੋਗਣ ਸਬੰਧੀ ਸੋਚਣਾ।  
(515)

ਏਕ ਇੰਦਰੀ - ਸਿਰਫ਼ ਸਪਰਸ਼ (ਛੋਹ) ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਪਾਣੀ,  
ਹਵਾ, ਅੱਗ ਅਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਦੇ ਜੀਵ (650)  
ਏਵੰਭੂਤਨਯ - ਜਿਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਸੇ ਕਿਰਿਆ ਦੀ ਉਤਪਤੀ  
ਵਾਲਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਉਸ  
ਕਿਰਿਆ ਰੂਪ ਉਤਪਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਝਣਾ। ਜਿਵੇਂ  
ਗਮਨਾਰਥਕ ਜੋ 'ਗੋ' ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਚੱਲਦੀ  
ਹੋਈ ਗਾਂ ਅਰਥ ਸਮਝਣਾ, ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ  
(712-713)

ਏਸ਼ਨਾ ਸਮਿਤੀ - ਭਿਕਸ਼ਾ ਸਬੰਧੀ ਸਾਵਧਾਨੀ (404-409)

(ਕ)

ਕਰਨ - ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ  
(601) ਅਤੇ ਇੰਦਰੀਆਂ।

ਕਰਮ - ਮਨ, ਬਚਨ, ਕਾਇਆ ਦੇ ਸੁਭ ਅਤੇ ਅਸੁਭ ਕੰਮ

(601) ਉਸ ਕੰਮ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਬੰਧ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੂਖਮ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਜੋ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨਾਵਰਨੀਆਂ ਆਦਿ ਅੱਠ ਭੇਦ ਹਨ। ਕਰਮ ਫਲ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਰਾਗ ਆਦਿ ਭਾਵ ਕਰਮ ਹਨ (6)

ਕਸ਼ਾਇ - ਕਰੋਧ, ਮਾਨ, ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਲੋਭ ਰੂਪੀ ਆਤਮਘਾਤੀ ਵਿਕਾਰ (135-136)

ਕਪੋਤ ਲੇਸ਼ਿਆ - ਤਿੰਨ ਅਸ਼ੁਭ ਲੇਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਸਰੀ (534, 541)

ਕਾਮ ਭੋਗ - ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਭੋਗ, ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ (49)

ਕਾਇਆ - ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸਮੂਹ ਦਰੱਖਤ ਕਾਇਆਵਾਨ ਹਨ (659)। ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਆਦਿ ਪੰਜ ਸਥਾਵਰ ਤੇ ਇਕ ਤਰੱਸ। ਇਹ 6 ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਹਨ। (650)

ਕਾਇਆ ਕਲੇਸ਼ - ਗਰਮੀ ਵਿਚ ਪਹਾੜ ਉੱਪਰ ਅੱਖੇ ਆਸਣ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਗਰਮੀ, ਸਰਦੀ ਅਤੇ ਬਰਖਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਕ ਤਪ। (452)

ਕਾਇਆ ਗੁਪਤੀ - ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬੁਰੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕ ਕੇ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ। (414)

ਕਾਯੋਤਸਰਗ - ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਲਕੜੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਅੰਦਰਲਾ ਤਪ (434, 435, 488)

- ਕਾਲ - ਸਮੇਂ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਾਲਾ ਇਕ ਅਮੂਰਤ ਅਤੇ ਨਾ ਹਿੱਲਣ-ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਦਰੱਵ ਜੋ ਸਾਰੇ ਦਰੱਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ  
(625, 629, 637, 639)
- ਕੁਲ - ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ 199.5 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਜਾਤੀਆਂ  
(367)
- ਕੁਟਸਾਲਮਲੀ - ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਕਸ਼ਟ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਤਿੱਖੇ ਦਰਖਤ  
(122)
- ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੇਸ਼ਿਆ - ਤਿੰਨ ਸੁਭ ਲੇਸ਼ਿਆ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਤੇਜ ਲੇਸ਼ਿਆ (534-535)
- ਕੇਵਲ ਗਿਆਲ - ਇੰਦਰੀਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਮਦਦ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਸਰਵਪੱਖੀ ਆਤਮਾ ਗਿਆਨ (620)
- ਕੇਵਲ ਦਰਸ਼ਨ - ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਕਾਰਨ ਸਭ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ (620)
- ਕੇਵਲ ਲਬਧੀ - ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਰਿਹੰਤਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾਂ ਦੀਆਂ ਨੌਂ ਲਬਧੀਆਂ ਹਨ (1) ਅਨੰਤ ਗਿਆਨ (2) ਅਨੰਤ ਦਰਸ਼ਨ (3) ਅਨੰਤ ਸੱਮਿਅਕਤਵ (4) ਅਨੰਤ ਚਰਿੱਤਰ ਜਾਂ ਸੁੱਖ (5) ਅਨੰਤ ਦਾਨ (6) ਅਨੰਤ ਲਾਭ (7) ਅਨੰਤ ਭੋਗ (8) ਅਨੰਤ ਉਪਭੋਗ (9) ਅਨੰਤ ਵੀਰਜ (ਆਤਮ ਸ਼ਕਤੀ)  
(562)।

ਕੇਵਲ ਵੀਰਯ - ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਨਣ ਵੇਖਣ ਦੀ  
ਅਨੰਤ ਸ਼ਕਤੀ

ਕੇਵਲ ਸੁੱਖ - ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਕਾਰਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ  
ਅਨੰਤ ਸੁੱਖ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਰਹਿਤ ਆਨੰਦ। (562)

ਕੇਵਲੀ - ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ, ਕੇਵਲ ਦਰਸ਼ਨ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀਆਂ  
ਵਾਲਾ ਅਰਿਹੰਤ। (562-563)

(ਖ)

ਖਿਆ - ਦਸ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਧਰਮ (85-135)

ਖੀਨ ਕਸ਼ਾਏ - ਸਾਧਕ ਦੀ 12ਵੀਂ ਪ੍ਰਤਿਮਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਸ਼ਾਏ  
ਦਾ ਜੜੋਂ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (561)

ਖੀਨ ਮੋਹ - ਖੀਨ ਕਸ਼ਾਏ ਗੁਣ ਸਥਾਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਨਾਉਂ  
(561)

ਖੇਚਰ - ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ  
ਉੱਡਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ  
ਕਿਸਮ, ਵਿੱਦਿਆਧਰ ਆਦਿ (204)

ਖਰ ਕਰਮ - ਕੋਲਾ ਬਨਾਉਣਾ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ ਬੋਝ ਢੁਆਈ  
ਆਦਿ ਵਪਾਰ ਜੋ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਪੀੜਾ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ  
ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ (325)।

(ਗ)

ਗੱਛ - ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਨੁੱਖਾਂ ਜਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ  
ਸਮੂਹ (26)

- ਗਣ - ਤਿੰਨ ਮਨੁੱਖਾਂ ਜਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਬੁੱਢੇ (ਸਥਵਿਰ) ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ (29)।
- ਗਣਧਰ - ਤੀਰਥੰਕਰਾਂ ਦੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਜੋ ਅਰਿਹੰਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।
- ਗਤੀ - ਭਵ (ਇਕ ਜਨਮ) ਤੋਂ ਦੂਸਰੇ ਜਨਮਾਂ ਤੱਕ ਦਾ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਚੱਕਰ (1) ਨਰਕ (2) ਪਸ਼ੂ (3) ਮਨੁੱਖ (4) ਦੇਵਤਾ
- ਗਰਹਣ - ਰਾਗ ਆਦਿ ਤਿਆਗ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ (430)
- ਗੁਣ - ਦਰਵ ਦੇ ਸੰਪੂਰਨ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਰਿਆਵਾਂ (ਸੁਭਾਅਵਾਂ) ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਧਰਮ। ਜਿਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅੰਬ ਦੇ ਫਲ ਵਿਚ ਰਸ (666)
- ਗੁਣਵਰਤ - ਸ਼੍ਰਾਵਕ ਦੇ ਪੰਜ ਅਨੁਵਰਤਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਾਧਕ ਦੀ ਸਰਵ ਉੱਚੀ 14ਵੀਂ ਪ੍ਰਤਿਮਾ।
- ਗੁਪਤੀ - ਸਮਿਤੀ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਾਇਆ ਨੂੰ ਛੁਪਾਉਣ ਦੇ ਸੁਭਾਅ (384-386) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵੇਖੋ (26)
- ਗੁਰੂ - ਸੱਮਿਅਕਤਵ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮਹਾਨ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਰਿਹੰਤ ਸਿੱਧ ਆਦਿ ਪੰਜ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ

(ਅਰਿਹੰਤ, ਸਿੱਧ, ਅਚਾਰਿਆ, ਉਪਾਧਿਆਇ,  
ਸਾਧ) (6)

ਗ੍ਰਹਿਤ ਮਿੱਥਿਆਤਵ - ਵੇਖੋ ਅਭਿਗ੍ਰਹਿਤ ਮਿੱਥਿਆਤਵ।

ਗੋਤਰ ਕਰਮ - ਜਿਸ ਕਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜੀਵ ਉੱਚ ਤੇ  
ਨੀਚ ਕੁਲ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (66)

ਗੋਰਵ - ਬਚਨ, ਕਲਾ, ਰਿੱਧੀ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਪੈਦਾ  
ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਅਭਿਮਾਨ।

ਗਿਆਨਾਵਰਨੀ - ਜੀਵ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਢਕਣ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਘੱਟ  
ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਰਮ। (66)

ਗ੍ਰੰਥ - 24 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪਰਿਗ੍ਰਹਿ (143)

(ਘ)

ਘਾਤੀਕਰਮ - ਜੀਵ ਦੇ ਗਿਆਨ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਘਾਤ ਕਰਨ  
ਵਾਲੇ ਗਿਆਨਾਵਰਨੀਆ, ਦਰਸ਼ਨਾਵਰਨੀਆ,  
ਮੋਹਨੀਆ ਅਤੇ ਅੰਤਰਾਇ ਨਾਮ ਦੇ ਚਾਰ  
ਕਰਮ (7)

(ਚ)

ਚਤੁ - (1) ਅਰਥ ਨਯ (2) ਕਸ਼ਾਏ (3) ਗਤੀ  
(4) ਨਿਕਸ਼ੇਪ (5) ਪਰਿਆਰਥਿਕ ਨਯ  
(6) ਸਿੱਖਿਆ ਵਰਤ

ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ।

ਚਤੁਰ ਇੰਦਰੀਆ - ਸਪਰਸ਼ਨ, ਰਸਨਾ, ਘਰਾਣ ਅਤੇ ਨੇਤਰ (ਅੱਖ)  
ਆਦਿ ਚਾਰ ਇੰਦਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜੀਵ।

ਚਤੁਰ ਦਸ਼ਾ - (1) ਅਭਿਅੰਤਰ ਪਰਿਗ੍ਰਹਿ (2) ਗੁਣ ਸਥਾਨ  
(3) ਜੀਵ ਸਥਾਨ (4) ਮਾਰਗਨਾ ਸਥਾਨ।

ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ 14 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ।

ਚਾਰਿਤਰ - ਮਨ, ਬਚਨ, ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਕਾਰਨ,  
ਗੁਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ (36)

ਚੇਤਨਾ - ਜੀਵ ਦੇ ਗਿਆਨ, ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕਰਤਾ ਭੋਗਤਾ  
ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੀ ਮੂਲ ਸ਼ਕਤੀ।

(ਜ)

ਜੀਵ - ਚਾਰ ਸਰੀਰਿਕ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਚੇਤਨਾਂ ਪ੍ਰਾਣ  
ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਤਮ ਤੱਤਵ ਹੀ ਜੀਵ ਹੈ (645)  
ਇਹ ਉਪਯੋਗ (ਸੋਚ ਸਮਝ) ਲੱਛਣ ਵਾਲਾ  
ਹੈ। (592-649) ਕਿਰਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਮੂਰਤ  
(ਸ਼ਕਲ ਰਹਿਤ) ਦਰੱਵ ਹੈ ਅਤੇ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ  
ਅਨੰਤ ਹੈ (625)। ਗਿਆਨ ਪੱਖੋਂ ਸਭ ਪਾਸੇ  
ਫੈਲਿਆ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ (648) ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੱਖੋਂ  
ਲੋਕ ਅਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। ਜੋ ਆਪਣੀ ਇਕੱਠੇ  
ਹੋਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਂ ਵਿਸਥਾਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ  
ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (646-647)

ਜੀਵ ਸਥਾਨ - ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਤਰੱਸ, ਸਥਾਵਰ ਸੂਖਮ, ਵਾਦਰ ਆਦਿ  
14 ਭੇਦ (182, 367)।

ਜਗੁਪਸਾ - ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ  
ਛਿਪਾਉਣ ਜਾਂ ਦੂਸਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਨਫ਼ਰਤ ਦੀ

ਭਾਵਨਾ। (236)

(ਤ)

- ਤੱਤਵ - ਦਰੱਵ ਦਾ ਨਿਰਪੱਖ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਵ ਜਾਂ ਸਭ ਕੁਝ (590)
- ਤਪ - ਵਿਸ਼ੇ ਕਸ਼ਾਏ ਨੂੰ ਰੋਣ ਜਾਂ ਇਛਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਬਾਹਰੀ ਜਾਂ ਅੰਦਰਲੀ ਕਿਰਿਆ। (102, 439)
- ਤੀਰਥ - ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤੀਰਥੰਕਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਰਤਨ ਤ੍ਰੈ (ਸੱਮਿਅਕ ਗਿਆਨ, ਸੱਮਿਅਕ ਦਰਸ਼ਨ, ਸੱਮਿਅਕ ਚਾਰਿੱਤਰ), ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰਤਨ ਧਰਮ (514)
- ਤੇਜੋ ਲੇਸ਼ਿਆ - ਤਿੰਨ ਸੁਭ ਲੇਸ਼ਿਆਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਛੋਟੀ ਜਾਂ ਸੁਭ (534, 542)
- ਤਯਕਤ ਸਰੀਰ - ਸੰਲੇਖਣਾ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਸਰੀਰ (742)
- ਤਰੱਸ - ਭੋਜਨ ਆਦਿ ਖੋਜ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਇੰਦਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜੀਵ (65)
- ਤਰੀ - ਇਹ ਸਭ ਤਿੰਨ ਹਨ (1) ਗੁਣ ਵਰਤ (2) ਗੁਪਤੀ (3) ਗੌਰਵ, (4) ਦੰਡ (5) ਦਰੱਵ ਆਰਥਿਕ ਨਯ (6) ਨਿਰਵੈਦ ਨੈਗਮ (7) ਨਯ (8) ਬਲ (ਸ਼ਕਤੀਆਂ) (9) ਭਵਨ (10) ਮੂੜ੍ਹਤਾ (11) ਯੋਗ (12) ਲੋਕ (13) ਵੇਦ (14) ਸ਼ਬਦ ਨਯ (15) ਸਮਾਇਕ (16) ਇਸਤਰੀ
- ਤਰੀਇੰਦਰੀ - ਸਪਰਸ਼, ਰਸਨਾ, ਘਰਾਣ ਤਿੰਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਵਾਲੇ

ਜੀਵ (650)

(ਦ)

- ਦੰਡ - ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਾਇਆ (101)
- ਦਮਨ - ਗਿਆਨ, ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਚਾਰਿਤਰ ਰਾਹੀਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ (127, 131)
- ਦਰਸ਼ਨ - ਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਆਕਾਰ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਾਲੀ ਚੇਤਨਾ ਸ਼ਕਤੀ (36)
- ਦਰਸ਼ਨਾ ਵਰਨੀਆ - ਦਰਸ਼ਨ, ਗੁਣ ਨੂੰ ਢਕਣ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਰਮ (66)
- ਦਸ - ਬਾਹਰਲਾ ਪਰਿਗ੍ਰਹਿ ਜਾਂ ਧਰਮ ਦਸ ਦਸ ਹਨ (127)
- ਦਿਗਵਰਤ - ਪਰਿਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਰਤ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਵਿਉਪਾਰ ਖੇਤਰ ਲਈ ਸੀਮਿਤ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਗੁਣ ਵਰਮ (319)
- ਦੁਰਗਤਿ - ਨਰਕ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਗਤੀ (319) (589)
- ਦੁਰ ਨਯ - ਵਿਰੋਧੀ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਵਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (725)
- ਦੇਸ਼ ਅਵਕਾਸ਼ੀਕ ਵਰਤ - ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਜਾਂ ਵਿਉਪਾਰ ਸਬੰਧੀ ਹੱਦ ਜਾਂ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਰਤ ਭੰਗ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਜਾਣ ਦਾ ਤਿਆਗ

(222)

- ਦਰੱਵ - ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਪਰਿਆਇਆਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਟਿਕਿਆ ਪਦਾਰਥ (661) ਜੋ ਜੀਵ ਪੁਦਗਲ ਆਦਿ ਦੇ ਛੇ ਭੇਦ ਹਨ (624)
- ਦਰੱਵ ਕਰਮ - ਜੀਵ ਦੇ ਰਾਗ ਆਦਿ ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ, ਉਸ ਨਾਲ ਬੰਧ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸੂਖਮ ਪੁਦਗਲ ਸਕੰਧ (62, 654, 655)
- ਦਰੱਵ ਨਿਕਸ਼ੇਪ - ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਆਖਦੇ ਹਾਂ “ਜਿਵੇਂ ਰਾਜ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਆਖਨਾ (741-742)
- ਦਰੱਵ ਪ੍ਰਤਿਕ੍ਰਮਣ - ਪ੍ਰਤਿਕ੍ਰਮਣ ਦਾ ਪਾਠ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨਾ (422, 430)
- ਦਰੱਵ ਲਿੰਗ - ਸਾਧੂ ਭੇਖ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਚਿੰਨ੍ਹ (360-362)
- ਦਰੱਵ ਹਿੰਸਾ - ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲ (389-390)
- ਦਰੱਵਆਰਥਿਕ ਨਯ - ਪਰਿਆਇ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਕਰਕੇ ਦਰੱਵ ਨੂੰ ਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਨਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। (694-697)
- ਦਵੰਧ - ਚੰਗਾ, ਮਾੜਾ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ, ਜਨਮ ਮਰਨ, ਸੰਜੋਗ ਵਿਯੋਗ ਆਦਿ ਆਪਸੀ ਭਾਵ (103)
- ਦਵਾਦਸ਼ - ਤਪ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰਾਵਕ ਦੇ 12 ਵਰਤ
- ਦਵੀ ਪਦ - ਇਸਤਰੀ, ਪਰਿਵਾਰ (144)
- ਦਵਿ ਇੰਦਰੀਆ ਜੀਵ - ਸਪਰਸ਼ਣ ਅਤੇ ਰਸਨਾ ਵਾਲੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਆ, ਜੋਕ

ਆਦਿ ਜੀਵ (650)

ਦਵੇਸ਼ - ਬੁਰੇ ਜਾਂ ਨਾ ਚੰਗੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਪ੍ਰਤੀ  
ਲਗਾਵ ਹੋਣਾ (8)

(ਧ)

ਧਰਮ - ਜੀਵ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਵ ਜਾਂ ਤੱਤਵ ਰੂਪ  
ਸੱਮਿਅਕ ਦਰਸ਼ਨ ਆਦਿ ਅਹਿੰਸਾ ਆਦਿ, ਬਿਮਾ  
ਆਦਿ ਜਾਂ ਸਮਤਾ ਆਦਿ ਭਾਵ (86, 274,  
25)

ਦਰੱਵ ਅਨੁਪ੍ਰੇਕਸ਼ਾ - ਵੰਗਗ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਨਮ ਬੁਢਾਪਾ  
ਅਤੇ ਮੌਤ ਰੂਪੀ ਇਸ ਦੁਖੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਧਰਮ  
ਨੂੰ ਰੱਖਿਅਕ ਮੰਨਣ ਦਾ ਚਿੰਤਨ। (525)

ਧਰਮ ਦਰੱਵ - ਜੀਵ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਗਲ ਦੀ ਗਤੀ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ,  
ਲੋਕ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਕਿਰਿਆ ਰਹਿਤ, ਸ਼ਕਲ  
ਰਹਿਤ ਦਰੱਵ (625, 633)

ਧਰਮ ਧਿਆਨ - ਆਤਮਾ ਜਾਂ ਅਰਿਹੰਤ ਸਿੱਧਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ  
ਚਿੰਤਨ ਜਾਂ ਮੰਤਰ ਜਾਪ (505)

ਧਿਆਨ - ਆਤਮ ਚਿੰਤਨ ਪ੍ਰਤੀ ਚਿੱਤ ਦੀ ਏਕਾਗਰਤਾ  
(485, 29)

ਧੋਰਵਯ - ਦਰੱਵ ਦਾ ਨਿੱਤ (ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ) ਭਾਵ  
ਜਿਵੇਂ ਬਚਪਨ, ਬੁਢਾਪਾ ਆਦਿ ਅਵਸਥਾ। (662,  
666)।

(ਰ)

ਰਿਜੂ ਸੂਤਰ ਨਯ- ਭੂਤ-ਭਵਿੱਖ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਕੇਵਲ ਵਰਤਮਾਨ ਸਥਿਤੀਆਂ  
ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਦਰੱਵ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਸ਼ਣ-  
ਭੰਗੁਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (706-707)

ਰਿਸ਼ੀ - ਰਿੱਧੀ ਸਿੱਧੀ ਵਾਲਾ ਸਾਧੂ

(ਸ਼)

ਸ਼ਪਕ (ਖ਼ਧਕ) - ਕਸ਼ਾਏ ਦਾ ਖ਼ਾਤਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਧਕ (555)

ਸ਼ਪਣ (ਖ਼ਧਣ) - ਧਿਆਨ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਕਸ਼ਾਏ ਨੂੰ ਜੜ ਤੋਂ ਨਸ਼ਟ  
ਕਰ ਦੇਣਾ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਕਸ਼ਾਏ ਦਾ ਫਿਰ ਨਾ  
ਉੱਭਰਨਾ (557)